

Írók könyvek között

„Egy könyvet szerkesztek, amelyben írók, költők és a könyv kapcsolatát szándékozom bemutatni. Nagyon kérem szíves nyilatkozatát a legkedvesebb olvasmányairól és arról, mely művek: irodalmiak, esetleg képzőművészeti, zeneiek vagy egyéb alkotások hatottak az Ön életszemléletére.” 1967 és 1972 között több mint kétszáz magyar író és írodalmár kapta meg Batári Gyulától ezt a levelet. Hetvenen válaszoltak a kérdésre, és még jó néhányan a levélre.

Kiss József 1893-ban, Gyalui Farkas 1902-ben, Kőhalmi Béla pedig 1918-ban és 1937-ben intézett hasonló körkérdeést a korabeli szellemi élet neves képviselőihez. Batári Gyulának szerencsére sikerült néhányat megszólaltatni a Kőhalmi Béla körkérésére válaszolók közül is, köztük Bernáth Aurélt, Illyés Gyulát, Lengyel Menyhértet, Szabó Pált, Veres Pétert, aki 1937-ben és Benedek Marcellt, aki már 1918-ban is válaszolt. (Roppant érdekes lett volna a jelenlegi mellé tenni régebbi válaszaikat.)

A könyvet kiadó Népművelési Propaganda Iroda, sajnos, nem „érzett rá” a

választ megkerülő, vagy azt nagyon rövidre fogó közlemények sajátos ízére és értékére, és eltekintett az olyan, „renitenskedő” válaszok közlésétől, mint például Örkény Istváné („Köszönöm megítéző felkérését. Nagyon kérem, törölnön a listájáról; nem szeretek magamról beszélni, nyilatkozni stb. Pusztán azért, mert okos dolgok csak ritkán jutnak eszembe, és ha mégis akkor más helyen kell őket felhasználnom.”) vagy Lengyel Józsefé („Nincs jó véleményem a körkérdésekről, mert azokra leginkább csak közhelyekkel lehet válaszolni. Mégis megpróbálom. Indulásomkor Kassák Lajosnak volt rám nagy hatása, később már nem a könyvek, hanem primér élmények voltak a döntőek. Ez nem jelenti, hogy nem tanultam más írók munkáiból. Sokra becsülöm Stendhált, Csehovot, Tolsztojt, Cervantest, Defoet — nevek hosszú sora, úgy hiszem, felesleges.”).

Az ország íróársadalmát természetesen nem képviseli teljesen a választ adók 80—100-as tábora — Batári is számol evvel —, a közölt hetven válasz mégis olyan mozaikdarab, mely eléggé sokat

sejtet írók és könyvek viszonyából. A válaszok „műfaja” eléggé különböző: Fodor Andrásé újra hevülő élményszikrákkal megvilágított költői önéletrajz; Illyés Gyuláé élvzavas vallomás (mely a rádióban is elhangzott); Gyurkovics Tiboré könyveket és költőket tagadó, és csak néhány íróval szemben felengedő, a pokoljárást dicsőítő, tragikusan nyegle elmélkedés; Németh Lászlóé rövid, tárgyyszerű nyilatkozat (megismétli a Spiegelnek adott interjút); Sánta Ferencé izgalmas esszé Tolsztojról, a felvilágosodásról és a francia forradalomról.

Az írók kedvenc írónra kíváncsi olvasó, akit az összkép is érdekel, a szívdobogató leskelődés után berajzolhatja a világirodalom térképére a magától értetődő, a különös vagy a rejtélyes vonzatokat: Benedek Marcell és Benedek Elek, Csorba Győző és Cervantes, **Eörsi István** és Th. Mann, Gyurkovics Tibor és Dosztojevszkij, Jánosy István és Dylan Thomas, Garai Gábor és a Biblia, Nemeskürty István és Erich Kästner, Somlyó György és Arany János, Vészi Endre és Shakespeare. A térkép tovább rajzolható: Garai Gábort, Pilinszky Jánost, Nemeskürty Istvánt és Károlyi Amyt a Biblia, Fodor Andrást és Jánosy Istvánt Dylan Thomas, **Eörsi Istvánt**, Gyurkovics Tibort, Passuth Lászlót, Thurzó Gábort és Vészi Endrét Dosztojevszkij kapcsolta össze.

Petőfi és Ady mellett Dosztojevszkij neve fordul elő leggyakrabban. Akár hatvan és negyven éve. E három néven kívül 1918-ban még a Biblia, Arany, Tolsztoj, Jókai, Ady, Shakespeare és Flaubert szerepel a tíz legtöbbet említett között. 1937-ben Babits, Proust és Móricz törnek be közéjük.

Batári is összeállítja a legtöbbszor idézett alkotók listáját. E felsorolás érdekessége vitathatatlan, információs értéke azonban erősen kétséges, hiszen gyermekkori élmények, első, vagy döntő lökések, a legfrissebb és a visszatérő olvasmányok, meghaladott vagy megtagadott művek egyaránt szerepelnek közöttük.

A legelső, az ifjúkori nagy élményeket adó elsősorban Petőfi, Verne, Arany, Jókai, Gárdonyi, Shakespeare, May Károly és Andersen. Az állandó illetve a vissza-visszatérő olvasmányok a legtöbb esetben Kosztolányi, József Attila, Babits, Shakespeare, Illyés művei és a Biblia. A döntő élményt adó művek — ezt a listát vethetjük össze leginkább a korábbiakkal — Ady (24 esetben), József Attila, Dosztojevszkij (19—19), Csehov, Tolsztoj (14—14), Arany (12) Shakespeare, Babits (10—10), Th. Mann, a Biblia (9—9). A harminc-negyven évvel ezelőtti hasonló listával összevetve némi változást észlelhetünk; ezt elsősorban József Attila,

Dosztojevszkij, Csehov és Thomas Mann előretörésével, továbbá Petőfi, Móricz, Vörösmarty és Proust háttérbe szorulásával jellemezhetjük.

Igaz, Batári kérdésfeltevése nemigen kedvezett annak, hogy az írók mellett a képzőművészek, zeneszerzők és filmrendezők is azonos eséllyel kerülhessenek be a vallomásokba, ezek olykor mégis helyet adtak más műsáknak is. A többek által is idézett művészek Van Gogh mellett elsősorban zeneszerzők: Bach, Bartók, Beethoven, Vivaldi és Weber.

Úgy érzem, hogy az irodalomszociológusokon és az irodalomtörténészeken kívül elsősorban a könyvtárosok örülnek Batári könyvének. Meggyőződésem, hogy az olvasmányairól nyilatkozó vagy elmélkedő író hatásozabban szolgálhatja az olvasás népszerűsítését az író-olvasó találkozókon, mint az alkotás intimitásait szellőztető szerző. Az írók vallomásait tanulmányozó könyvtárosok pedig a nyilatkozatok alapján valóban személyhez szóló, lényegbe vágó kérdésekkel indíthatják el ezeket a találkozókat.

Remélem, hogy Batári Gyula nem hagyja félbe ezt a rendkívül fontos munkát. Talán az éppen most induló fiatal írókkal és irodalmárokkal folytathatná, hogy majd tíz, húsz, harminc év múlva újra feltehesse nekik kérdéseit. Gondolom, bátrabban elszakadhatna elődei kérdéseitől, és olyanokat fogalmazhatna meg, amelyekre még nehezebben lehetne közhelyekkel válaszolni, amelyek még inkább érdekeltté tennék az írókat, művészeket (tehát nemcsak versek és regények, hanem zeneművek, filmek szerzőit, képek, szobrok és épületek alkotóit, és ezek bírálóit is). Azt hiszem, segítségre számíthat a könyvtárosok részéről, akik talán kedvet kapva összeállításától, az eddignél gyakrabban szövegezzék meg az olvasóik közé látogató szerzőket olvasói minőségükben. (1975. NPI, 250 l. 22 Ft)

Kamarás István

Medgyesy Miklós metszete